

הכנסת

מרכז מחקר ומידע

מסמך רקע לדיון בנושא:

קדחת הנילוס המערבי
טיפול הרשויות המקומיות

מוגש לוועדת הפנים
ואיכות הסביבה

הוכן ע"י: עוגן גולדמן, עוזר מחקר ומידע
אישור בממ"מ: גיא בר-נס

כז' אייר תשס"א
20 במאי 2001

תמצית

מסמך זה נכתב לקראת ישיבה של ועדת הפנים בנושא קדחת הנילוס המערבי. מטרת המסמך להציג נתוני רקע שונים על המחלה הכוללים את: דרכי הפצתה, סימפטומים של המחלה, תפוצתה ונתונים על המחלה בישראל.

כמו כן מתוארת חלוקת הטיפול והסמכויות בין משרדי הממשלה השונים והרשויות המקומיות בנושא ההדברה, הטיפול הרפואי, ההסברה והפיקוח על הטיפול בנושא. בנוסף נסקרות החובות המוטלות על הרשויות המקומיות בטיפול בנושא הכוללות בין היתר הדברת יתושים בשטחים

1. רקע¹

1.1 תפוצה

וירוס קדחת מערב הנילוס זוהה לראשונה בדם של חולה באוגנדה בשנת 1937 והוא מבין הנגיפים הנפוצים ביותר במשפחת הנגיפים אליה הוא משתייך (Flaviviridae). וירוס זה נפוץ בעיקר באפריקה, מערב אסיה, אירופה והמזרח התיכון. בארצות הברית זוהה הנגיף לראשונה בשנת 1999.

2. העברת הנגיף

נגיף קדחת מערב הנילוס נפוץ על ידי יתושים, קרציות, וציפורים. דרך העברת הנגיף מתבצעת על ידי יתושים אשר מדביקים בני אדם, ציפורים, ובעלי חוליות אחרים. לאחר מכן מודבקים יתושים נוספים על ידי מגע עם ציפורים הנושאות את הנגיף.

בישראל הגורם העיקרי המעביר את הנגיף הוא יתוש מסוג קולקס. היתוש הבוגר יכול לעוף למרחק של מספר קילומטרים. אורך חיי הנקבה הניזונה מדם נע בין מספר ימים למספר חודשים. בהיותה בשלב הבוגר של חייה יכולה הנקבה לשרוד את החורף.

2.3 תחלואה בבני אדם

מרבית הזיהומים מהמחלה הינם בעלי סימפטומים קלים או נעדרים סימפטומים. במקרים בהם ישנם סימפטומים ייתכנו התופעות הבאות: כאבי פרקים, כאבי שרירים, כאבי ראש, עייפות, פריחה וכאב גרון. במקרים חמורים יותר ייתכנו התופעות: דלקת קרום המוח, דלקת המוח או דלקת חוט – השדרה. מרבית המקרים המסתיימים במוות מתרחשים אצל אנשים מעל גיל חמישים.

פרק הזמן מעקיצת היתוש עד הופעת סימני המחלה הוא בין שלושה לחמישה עשר יום. אין טיפול ייחודי במחלה וכן לא קיים חיסון כנגד המחלה עבור בני אדם.

2.4 התפרצויות קודמות של המחלה בישראל

- בשנות החמישים המוקדמות דווח על התפרצויות קטנות.
- בשנת 1957 ארעה התפרצות גדולה בה נרשמו 419 אשפוזים ו 4 פטירות.
- בשנות השישים והשבעים היו מקרים בודדים.
- בשנת 1980 ארעה התפרצות של 32 מקרים בבסיס צבאי בדרום הארץ.

2.5 התפרצות קדחת הנילוס המערבי בישראל - שנת 2000

המקרים הראשונים דווחו באוגוסט 2000. נכון ל- 31/10/2000, מועד שהוגדר כסוף ההתפרצות, אובחנו 417 מקרים שחלו בקדחת מערב הנילוס, מתוכם נפטרו 28 אנשים, כתוצאה ישירה מהקדחת. כמחצית מהמקרים שנתגלו היו אנשים מגיל 45 ומעלה. כמו כן מקרי התמותה היו רק בקבוצת גיל זו.

2.6 מניעה סביבתית של קדחת מערב הנילוס

כיוון שהמחלה מועברת רק על ידי יתושים, מניעה סביבתית המטפלת ביתושים היא הדרך היעילה ביותר למנוע את העברת המחלה לבני אדם. היתושים מתרבים על ידי הטלת ביצים במים וכן הזחלים והגלמים חיים במים עומדים. למניעת המחלה יש לנקוט בפעולות הבאות:

- הפחתת מאגרי מים לא הכרחיים.
- בקרת אוכלוסיית היתושים.
- הדברה מסיבית של זחלי יתושים, שימוש משלים באמצעי הדברה ליתושים בוגרים.
- תיקון, איטום, ומניעת דליפות מים.
- ריקון חביות ומכלים אחרים.
- הכנסת דגי גמבוזיה למאגרי מים.

3 חלוקת האחריות בין הרשויות

3.1 תחומי אחריות של הרשויות השונותⁱⁱ

משרד הבריאות – טיפול במחלה עצמה; מניעת הידבקות, מתן מידע רפואי ואיתור תחלואה בבני אדם.

משרד החקלאות (השירותים הוטרינריים) – איתור תחלואה בבעלי חיים.

המשרד לאיכות הסביבה (האגף ללחימה במזיקים) –

המשרד לאיכות הסביבה היא הרשות המייעצת המפקחת והאוכפת בנושא זה. פעולותיו כוללות:

א. פיקוח ארצי על הרשויות המקומיות בכל הקשור למניעה וטיפול במפגעי יתושים.

ב. הנפקת רשיונות לגורמים העוסקים בהדברה תברואתית בישראל.

ג. רישוי כל תכשירי ההדברה בישראל המיועדים להדברת מזיקים לאדם.

הרשויות המקומיות – אחראיות על השטחים הציבוריים שבתחומן, ועל טיפול באתרי דגירת היתושים והזבובים שנמצאים בתחום שיפוטם.

מקרים בהם פועל המשרד לאיכות הסביבה -

- א. כאשר הרשויות לא נערכות כראוי.
- ב. כאשר יש חשש להתפתחות מפגע קשה במיוחד והרשויות המקומיות לא נוקטות בצעדים הנדרשים.
- ג. כאשר נדרש תאום בין הרשויות.
- ד. כאשר קיים חשש כי מפגעי מזיקים עלולים להעביר מחלות לאדם, או עלולים להפיץ מחלות על פני שטחים נרחבים, או לגרום מגיפות.

3.2 תחומי הפעילות של הרשויות המקומיותⁱⁱⁱ

הרשויות המקומיות אחראיות על טיפול ביתושים באופן כללי בימי שגרה ובפרט בשעת חירום.

על פי הוראות המשרד לאיכות הסביבה על הרשויות המקומיות לבצע את הפעולות הבאות:

1. לבצע ניתור לגילוי כל בתי הגידול ליתושים.
2. לערוך רישום מפורט של כל בתי הגידול ליתושים בכל האזורים.
3. להחזיק את כל בתי הגידול ליתושים באופן שימנע התפתחות זחלי יתושים.
4. לבצע פעולות מניעה והדברת יתושים בהתאם לממצאים.
5. הכנסת דגים טורפי יתושים למקורות מים המאפשרים זאת.
6. להנחות את הציבור לאתר ולטפל בכל מקור מים עומדים בבית ובסביבתו. כמו כן להסביר לאוכלוסייה כיצד להתגונן באופן אישי כגון תכשירים דוחי יתושים ועוד.
7. לערוך רישום מסודר של הממצאים ופעולות המניעה וההדברה.
8. על הרשויות לשלוח למחוזות המשרד לאיכות הסביבה מפה מפורטת של שטחי הרשות בה מצוינים כל בתי הגידול ליתושים.
9. על מנת שפעולות ההדברה יהיו אפקטיביות יש לערוך תאום אזורי בין רשויות שכנות.
10. קביעת תוכנית עבודה שנתית שתיושם ככל הניתן לפי הסדר הבא:
 - א. מניעת היווצרות בתי גידול.
 - ב. סילוק בתי גידול.
 - ג. גילוי דגירת יתושים באמצעות ניטור סדיר אחת לשבוע בעונת היתושים.
 - ד. ביצוע פעולות הדברה בהתאם לממצאי הניטור.

3.3 פעילויות נדרשות שאינן בתחום הרשויות המקומיות

מתוך מכתב ששלח יושב ראש המרכז לשלטון מקומי, מר עדי אלדר, למנכ"ל המשרד לאיכות הסביבה, מנכ"ל משרד הפנים ומנכ"ל משרד הבריאות בתאריך 18.4.2001, עולה כי קיים מכלול של תחומי טיפול שאינם בסמכות הרשויות המקומיות או החורגים מנושא קדחת הנילוס בלבד. על פי מר אלדר במידה ונושאים אלו לא יטופלו כראוי הם יפחיתו מיעילות טיפולן של הרשויות המקומיות. הנושאים הינם:

1. טיפול מיידי גם בשטחים שאינם בסמכות הרשויות המקומיות כגון מחנות צבאיים.
2. שיתוף פעולה עם ארצות שכנות ובמיוחד עם הרשות הפלסטינית.
3. איתור וטיפול מבעוד מועד בעופות ובכל בעלי חיים אחרים הנגועים במחלה.
4. טיפול בביוב הזורם בואדיות והובלתו למערכות הולכה מרכזיות ולמכוני טיהור מוסדרים.
5. ביצוע מחקר מקיף על המחלה והסקת מסקנות לגבי דרכי הטיפול בה.

ⁱ נתוני הרקע נלקחו ממצגת על קדחת מערב הנילוס שהופיעה באתר המרכז הלאומי לבקרת מחלות והתקבל מהמרכז בתאריך 17/05/2001 וכולל מספר עדכונים.

ⁱⁱ מידע מתוך האתר של המשרד לאיכות הסביבה www.environment.gov.il i המידע הוצא מהאתר בתאריך 21.05.01.

ⁱⁱⁱ מכתב למר עדי אלדר יושב ראש המרכז לשלטון מקומי מאת השרה לאיכות הסביבה דליה איציק מהתאריך ה- 6.9.01. וכן תוצאות דיון בין נציגי המשרד לאיכות הסביבה לנציגי השלטון המקומי 11.2.01.